

Jon Helt Haarder: *Du danske ghetto. Betonblokkenes litteraturhistorie*
Spring, 2025, 503 sider

Af Stefan Kjerkegaard

Fra utopi til stigma: tidsånd i beton

Jon Helt Haarders bog *Du danske ghetto* er en ambitiøs og omfattende undersøgelse af betonforstadens litterære og kulturelle betydning i Danmark. Den er ikke blot et nyt bud på en litteraturhistorie, men også en kulturkritisk og til tider kulturpolitisk kortlægning af, hvordan et sted – betonblokkene – bliver til en symbolsk form, der bærer velfærdsstatens drømme, kriser og konflikter. Haarder skriver med en blanding af teoretisk tyngde og essayistisk energi, og det gør bogen både lærerig og vedkommende.

Haarder viser, hvordan betonforstaden gennemgår en transformation fra velfærdsstatens utopiske idealer i efterkrigstiden til nutidens stigmatiserede "ghetto". Bevægelsen er ikke kun arkitektonisk, men også diskursiv: fra modernismens funktionalistiske visioner til politiske ghettolister og mediedrevne fortællinger om parallelsamfund. Litteraturen er her ikke blot spejl, men tillige medskaber af fortællingen – fra Michael Buchwalds *Blokland* (1975) over Tage Skou-Hansens *Krukken og stenen* (1987) til Yahya Hassans digte og Morten Papes autofiktioner. Som Haarder prægnant sammenfatter det cirka midt i bogen:

[...] stedsliggørelsen af omfattende og alvorlige generelle samfundsproblemer [forskyder] for det første [...] interessen fra årsag til symptom al den stund boligkvarterer ikke har skabt fattigdommen selvom den er synlig her. For det andet gør denne forskydning på nogle måder livet værre for dem der konkret lever i de virkelige områder der

symbolsk skal give disse problemstillinger konkret form. Nok kan der komme behjertede boligsociale indsatser, men samfundets blik på de udsatte bliver nemt præget af territorial stigmatisering. Det er himmelråbende uretfærdigt, men de der faktisk bor i de almennyttige områder, synes fra de kriseprægede 1970'ere og frem at møde både en konkret og tiltagende social marginalisering og en mere omfattende symbolsk stigmatisering – de er jo ifølge den lavkonjunkturelle højhustropes populariserede metafysik de ødelagte resultater af den grå betons menneskemaskiner. (s. 224)

Det er således ikke blokkene, der skaber fattigdommen og klasseforskellene, men de bliver billedet på den. En symbolisering, der har konsekvenser, for den forstærker stigmatiseringen og gør automatisk livet sværere for dem, der bor der. Haarder får således peget på, at funktionalismen ser mennesket som en del af et maskineri – en brik i et lidt for rationelt system, hvor arkitektur og planlægning skal forme liv og adfærd. Det er et blik, der reducerer kompleksitet til funktion og ignorerer sociale og kulturelle nuancer. I betonens logik bliver mennesket til et "resultat" af strukturen, ikke en aktør med egne fortællinger.

Haarder strukturerer sin analyse i fire faser: hvid, grå, broget og sort-hvid beton. Det er et elegant greb, der giver overblik og samtidig åbner for en række oversete værker og perspektiver ind og ud af den danske litteraturhistorie. Genopdagelsen – eller rettere genlæsningen – af Bent Hallers *Katamaranen* er et godt eksempel. En bog, Haarder husker *ikke* at have læst. Det medfører en interessant, nærmest hjem søgt analyse. *Katamaranen* læses med en blanding af fascination og uro. Den rummer for Haarder åbenbart noget uafklaret, noget ubehageligt, der ligger gemt i betonens såkaldte "menneskemaskiner" og ungdommens rastløshed. Haarder fremhæver bogen som et centralt, men ofte overset værk i betonforstadens litteraturhistorie. Romanen indgår i den fase, Haarder kalder *grå beton*, hvor optimismen fra vel-

færdsstatens første år er afløst af krisestemning og social fragmentering. Fortællingen skildrer en verden præget af drømme om flugt og frihed, men bundet til blokkenes monotoni. *Katamaranen* er altså ikke kun en socialrealistisk roman, men et værk, der åbner for en mere kompleks forståelse af betonens narrativ. Romanens titel bliver hos Haarder et billede på dobbeltheden: ønsket om at sejle / komme væk og samtidig være fanget i en struktur. Haarder peger også på, hvordan romanen afspejler hans egen generationserfaring, hvilket giver læsningen et selvbiografisk præg. Det gør den dog ikke mindre relevant, snarere tværtimod, for det understreger jo blot, at litteraturhistorie også kan være erindringshistorie.

Du danske ghetto er flot illustreret. Masser af farvebilleder og på trods af betonen. Det giver en visuel dimension, der understøtter analyserne og gør læsningen til en oplevelse et sted mellem *coffee table book* og doktorafhandling. Da jeg i sin tid hørte om projektet, var jeg en smule skeptisk: Hvordan dølen får man den beton i spil, når det kommer til litteraturen eller litteraturhistorien? Men det lykkes på fornem vis for Haarder, der for mig at se ikke bare har skrevet en god bog, men også får peget på nye måder at bedrive litteraturhistorie på. Selvfølgelig godt inspireret af kolleger som Anne-Marie Mai, der som bekendt allerede har arbejdet med de steder, hvor litteraturen finder sted.

Yahya Hassan fungerer (godt) som en gennemgående figur i analysen. Ikke kun som forfatter, men også som et kulturelt ikon, der binder flere af bogens spor sammen: klasse, etnicitet, maskulinitet og litterær form. Haarder bruger Hassan til at vise, hvordan betonblokken ikke blot er et sted, men også en social og poetisk form, der kan rumme både vrede, sårbarhed og politisk sprængkraft. Hassan bliver en slags prisme, hvorigennem ghettodiskursen brydes – fra den politiske retorik til den litterære selv fremstilling. Det er et stærkt valg, fordi det giver bogen en nerve og en aktualitet, som rækker ud over de historiske analyser. Da jeg skulle skrive denne anmeldelse, kunne jeg dog ikke dy mig for at tænke, hvordan ville Hassan mon have "anmeldt" Haarder?

MIG JEG SER BOG SOM BETON
MIG JEG TÆNKER HVAD VIL HAN MED MIN GHETTO
GHETTO ER IKKE FOR BØRN ELLER DANSKE LITTERATER
MIG JEG ER IKKE CASE ELLER SYMBOL
MEN DANSK WIENERBRØD
RØD PØLSE I JERES HOT DOG
I KAN LÆSE MEN IKKE LEVE MIG ...

Men lad nu det ligge, for Haarders stil er *også* noget særligt. Han skriver tilbagelænet i en næsten *casual* tone, der det til trods er hyperpræcis og haardersk velartikuleret. Haarder kan fx ikke lade være med at ordspille ("ødelagt" og "lagt øde" eller "Velfærd" / vel værd), men legen er ikke kun sproglige krumspring, snarere små analytiske skridt, der konstant åbner nye betydninger og læsninger.

Titlen *Du danske ghetto* indrammer bogens projekt. Der spilles både på "Du danske friske strand" fra H.C. Andersens "I Danmark er jeg født", dog med mere direkte henvisning til Isam B's version af sangen, og desuden til Thøger Larsens "Du danske sommer, jeg elsker dig", men idyllen erstattes med betonens stigmatiserede virkelighed. Den er lige så dansk, dvs. argumentet er, at den tillige bør være en del af den danske historie og selvforståelse og mere konkret et billede på velfærdsstatens krise og drømmen om homogenitet. Alt i alt er *Du danske ghetto* derfor en vigtig bog, der åbner et felt, som har været underbelyst i dansk litteraturhistorie. Den er teoretisk ambitiøs, empirisk bred og politisk relevant. Og den viser, at litteraturhistorie kan skrives med udgangspunkt i steder, vi ikke altid tror på – ikke kun i kanoniske værker. Haarders bog gør betonen levende, og det er en stor og velfortjent bedrift.